

CONTRIBUȚII PRIVIND CERAMICA ROMANĂ DE LA DUROSTORUM

III

CRIȘAN MUȘEȚEANU, DAN ELEFTERESCU

În cuprinsul articolului vom prezenta ceramica descoperită într-un singur complex, o groapă marcată cu sigla G₆. Topografic, ea se plasează tot pe malul Dunării, mult mai aproape de Silistra decât celelalte deja publicate¹, la 50 m amonte de stația de pompare a fostul I.A.S. Ostrov și circa 400 m aval de debarcader, într-o zonă vecină cu mormântul publicat de V. Culică în SCIVA, 25, 1974, 1, p. 137.

Groapa are o formă curbată cu diametrul de 1,40 m și, o adâncime de 2,60 m. În afara pieselor pe care le vom prezenta, au fost recoltate și o serie de fragmente atipice, care au fost aruncate.²

În prezentarea ceramicii din G₆ am respectat aceleași scheme metodologice aplicate și pentru complexele precedente.

Este un fapt deja cunoscut existența în zonă a mai multor grupe ceramice. Cel mai important lot de vase este executat dintr-o argilă în general bine arsă, de culoare cărămiziu gălbuie sau cărămiziu deschisă atât la suprafață cât și în spărtură. Pasta este fină, consistentă, omogenă, cu un aspect nisipos. Argila are în compoziție mica aurie, precum și numeroase particole de fier și calcar.

Firnisul, puțin lucios și neaderant, variază de la roșcat la castaniu roșcat. Se observă goluri lăsate de particulele organice după ardere. La unele vase se constată un viciu tehnologic, coacerea prea rapidă, înainte ca piesele să fie bine uscate, duce la fisurarea lor. În cadrul ceramicii de la Durostorum această grupă este numerotată cu cifra 4.

O a doua grupă importantă, notată cu nr. 9, este caracteristică vaselor de bucătărie. Pasta este zgrunțuroasă, în general bine arsă, de culoare alb gălbuie atât la suprafață cât și în spărtură, fără firnis. Ea este aspră

¹) V. Culică, Pontica, 13, 1980, p. 321; C. Mușețeanu, D. Elefterescu, Contribuții I, p. 67; C. Mușețeanu, D. Elefterescu, Contribuții II, p. 89.

²) Groapa a fost descoperită și cercetată de D. Elefterescu. Numerele din ilustrație ale pieselor reprezintă numărul lor curent din text. Am folosit următoarele prescurtări în text: G: groapă; Dg: diametrul gură; db: diametrul bază; I: înălțime.

la pipăit, având în compoziție pietricele în număr mare, paiete de mica și rare urme de oxid de fier.

Exemplarele a căror pastă nu își găsesc corespondentul în grupele amintite și care sunt în cea mai mare parte vase de lux, le vom descrie în catalog argila amănunțit.

Am împărțit vasele din complex după utilizarea lor în viața de zi cu zi, cu vase de bucătărie, veselă de servit și recipiente de transportat și depozitat alimentele, alte piese ceramice.

În ceea ce privește denumirea vaselor, problemă care a stârnit multe controverse, am ales calea care ni s-a părut pentru moment cea mai bună, adică desemnarea lor cu termenii folosiți în limba română și pe cât posibil identificarea lor cu termenul propus de Werner Hilgers ca fiind folosit de latini.³

I. VASE DE BUCĂTĂRIE

Oală cu două torți (olla)

Nr. 1.

Buza este răsfrântă în exterior, cu marginea rotunjită și șențuire interioară. La exterior buza este brăzdată de o canelură. Umerii sunt bine conturați. Corpul este de formă ovoidală, în partea superioară apar coastele. Toarta este lată și canelată.

Pastă fină, bine arsă de culoare cărămidie, firnis mat și aderent de culoare castanie.

Nr. 1. Fragmentară. Dg : 120 mm, urme de funingine. Inv. 14337.

Nu foarte curentă, forma este semnalată în Tracia, la Ivailovgrad, și la Ulpiana, în Moesia Superioară, în cuprinsul veacurilor II—III.⁴

Oală cu o toartă (olla)

Nr. 2—7

Buza evazată este rotunjită. La exteriorul ei o puternică șențuire, gâtul scurt, corpul de formă ovoidală. Toarta se prinde imediat sub buză. Argilă locală (grupa ceramică 4), cu foarte multă mica. Multe din exemplare au urme de vopsea albă și de funingine.

Nr. 2. Fragmentar. Dg : 152 mm. Inv. 14.338.

Nr. 3. Fragmentar. Dg : 196 mm. Inv. 14.339.

Nr. 4. Fragmentar. Dg : 200 mm. Inv. 14.340.

Nr. 5. Fragmentar. Dg : 180 mm. Inv. 14341.

Nr. 6. Fragmentar. Dg : 100 mm. Inv. 14.342.

Nr. 7. Fragmentar. Dg : 230 mm. Inv. 14.346.

Vasul l-am regăsit la Durostorum și în alt complex datat în a doua jumătate a veacului al II-lea și în prima parte a celui următor.⁵

³) W. Hilgers, *Lateinische Gefassnamen*, Düsseldorf, 1969.

⁴) Gergana Kabakčieva, *Keramika iz vilâ bliz Ivailovgrada (II—IV vv n.e.)*, Sofia, 1986, nr. 445, pl. 39; S. Fidanovski, *Rimska keramika Ulpijane*, Belgrad, 1990, tip 15, pl. 28, 22.

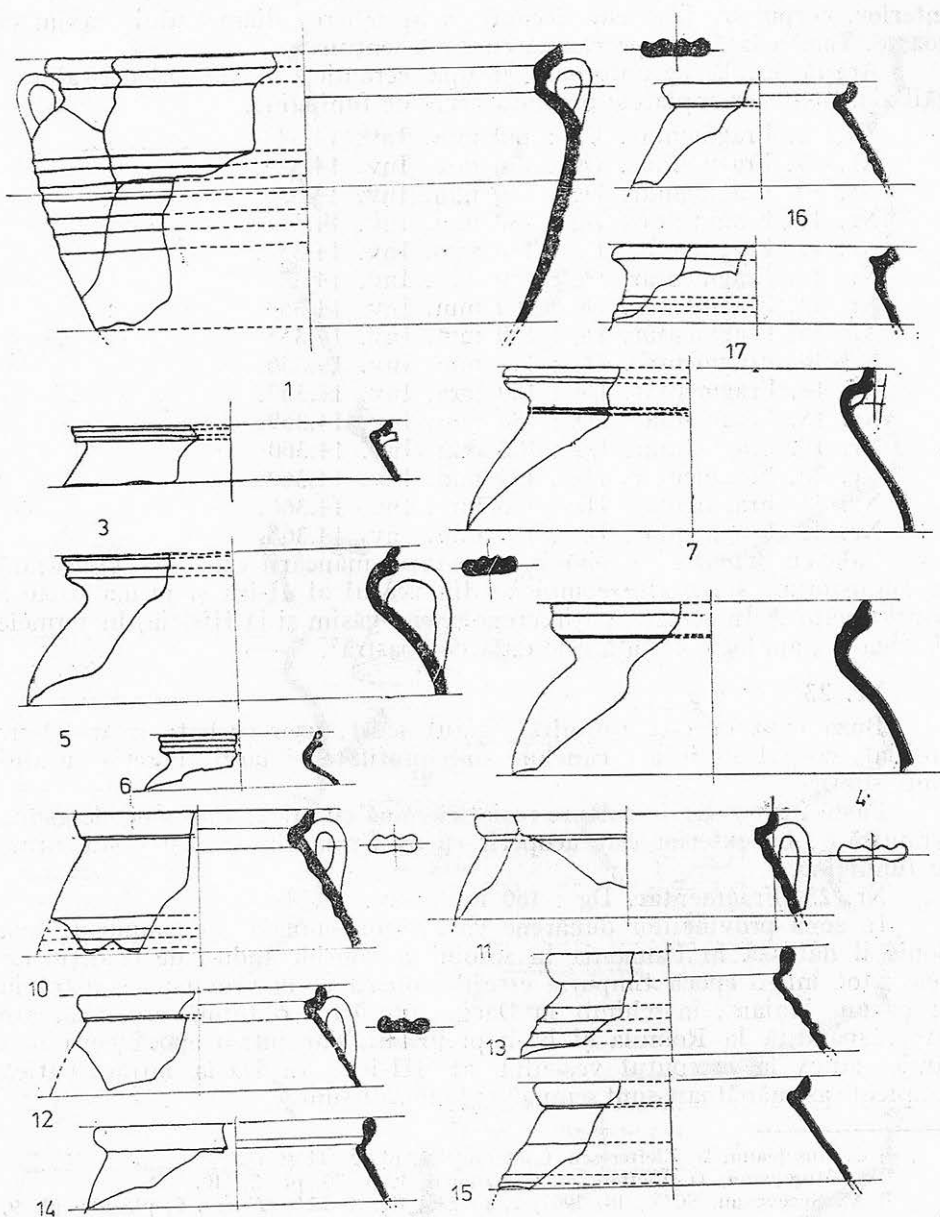

Fig. 1. Ceramica romană din complexul G₆ de la Durostorum.

Nr. 8—22

Buza este răsfrântă în exterior cu marginea rotunjită și șențuire în interior, corpul ovoidal este decorat în apropierea diametrului maxim cu coaste. Toarta lată este prevăzută cu două șențuiri.

Argilă locală zgrunțuroasă (grupa ceramică 9) de culoare alburiu gălbuie. Toate exemplarele prezintă urme de funingine.

Nr. 8. Fragmentar. Dg : 140 mm. Inv. 14.348.

Nr. 9. Fragmentar. Dg : 170 mm. Inv. 14.349.

Nr. 10. Fragmentar. Dg : 150 mm. Inv. 14.350.

Nr. 11. Fragmentar. Dg : 180 mm. Inv. 14.351.

Nr. 12. Fragmentar. Dg : 130 mm. Inv. 14.352.

Nr. 13. Fragmentar. Dg : 150 mm. Inv. 14.353.

Nr. 14. Fragmentar. Dg : 160 mm. Inv. 14.354.

Nr. 15. Fragmentar. Dg : 160 mm. Inv. 14.355.

Nr. 16. Fragmentar. Dg : 110 mm. Inv. 14.356.

Nr. 17. Fragmentar. Dg : 180 mm. Inv. 14.357.

Nr. 18. Fragmentar. Dg : 180 mm. Inv. 14.359.

Nr. 19. Fragmentar. Dg : 170 mm. Inv. 14.360.

Nr. 20. Fragmentar. Dg : 130 mm. Inv. 14.362.

Nr. 21. Fragmentar. Dg : 170 mm. Inv. 14.366.

Nr. 22. Fragmentar. Dg : 120 mm. Inv. 14.368.

Oala cu o toartă folosită la preparatul mâncării este bine cunoscută la Durostorum și în alte complexe din veacul al II-lea și prima parte a celui următor.⁶ În același spațiu cronologic o găsim și la Histria, în termele II, faza IC, analogie ce întărește datarea noastră⁷.

Nr. 23

Buza evazată este rotunjită, gâtul scurt, ușor curbat, umărul bine profilat, corpul sferic are caneluri slab profilate și largi. Pereții vasului sunt subțiri.

Pastă nisipoasă, de culoare roșiatică, fină cu mica, apropiată de grupa ceramică 9. La exterior este acoperit cu un firnis din aceeași pastă, urme de funingine.

Nr. 23. Fragmentar. Dg : 160 mm. Inv. 14.344.

În zona provinciilor dunărene vasul este semnalat de timpuriu. Eva Bonis îl datează în Pannonia în secolul I, considerându-l de tradiție La Tène; tot într-o epocă timpurie este descoperit și în provincia noastră la Tropaeum Traiani, în schimb în Dacia Inferioară o formă asemănătoare este răspândită la Romula și în împrejurimi, dar într-o epocă ceva mai târzie, adică la începutul veacului al III-lea. În Dacia intracarpatică recipiente asemănătoare sunt semnalate la Porolissum.⁸

⁶) C. Mușeteanu, D. Elefterescu, Contribuții I, pl. 2, 11 și 12.

⁶) C. Mușeteanu, D. Elefterescu, Contribuții, I, p. 70, pl. 2, 10.

⁷) Al. Suceveanu, SCIV, 18, 1967, 2, p. 246, fig. 4, 221; *Histria*, 6, pl. 106, pl. 9,

⁸) Eva Bonis, DissPann, seria II, 20, 1942, pl. III, 7; *Tropaeum Traiani*, p. 182, fig. 147, NII, 5 (4); CRO, nr. 358; N. Gudea, *Porolissum*, p. 198, p. 473, pl. XLIV, 1, OR3.

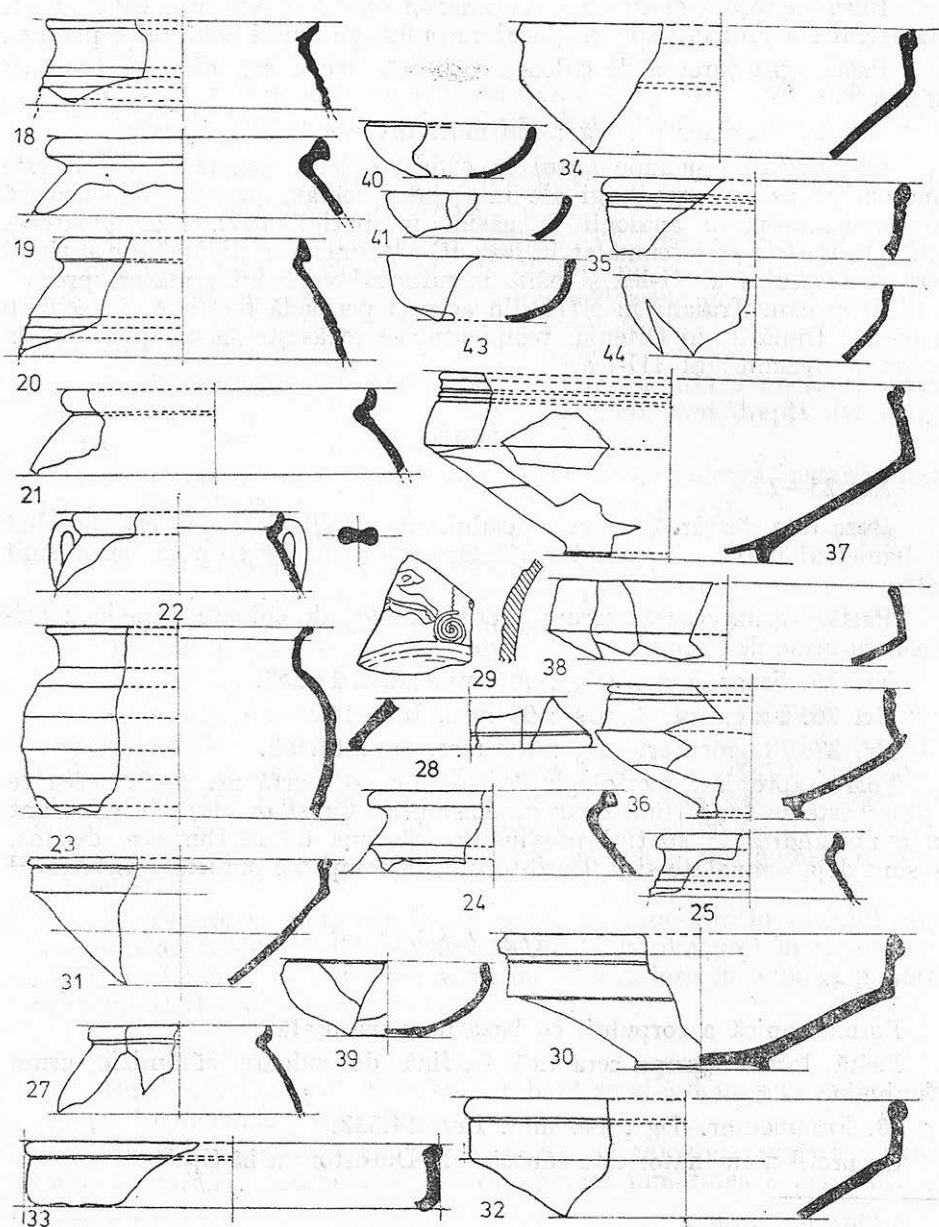

Fig. 2. Ceramica romană din complexul G₆ de la Durostorum.

Nr. 24

Buza îngroșată și evazată, în interior există o șențuire, gâtul scurt. Diametrul era probabil spre mijlocul corpului, pe umeri două mici praguri.

Pastă zgrunțuroasă de culoare roșiatică (grupa ceramică 9), urme de funingine.

Nr. 24. Fragmentar. Dg : 150 mm. Inv. 14.345.

Gh. Popilian include vasul în cadrul oalelor borcan.⁹ Tipul este cunoscut în zone foarte largi ale imperiului roman, pentru piesa noastră cele mai apropiate analogii le găsim în spațiul provinciilor dunărene. Astfel la Histria este semnalat în faza IC a termelor I datând din ultimul sfert al secolului al II-lea și până la mijlocul veacului următor, precum și la Tropaeum Traiani în NIII din aceeași perioadă de timp, în schimb în nordul Dunării, în Oltenia, recipientul se regăsește în complexe de la începutul veacului al III-lea.¹⁰

Cănițe

Nr. 25—27

Buza este răsfrântă, umerii vasului sunt profilați, corpul este bombat cu diametrul maxim în jumătatea inferioară a sa. Pe corp ca decor sunt coaste.

Pastă zgrunțuroasă (grupa ceramică 9) de culoare cenușiu negri-gioasă cu urme de funingine.

Nr. 25. Fragmentar. Dg : 106 mm. Inv. 14.358.

Nr. 26. Fragmentară. Dg : 90 mm. Inv. 14.361.

Nr. 27. Fragmentar. Dg : 100 mm. Inv. 14.365.

Foarte apropiate morfologic de oalele cu o toartă nr. 8—22, ceea ce le deosebește în fond fiind doar dimensiunile. Ca și oalele, cănițele sunt foarte răspândite în spațiul provinciilor romane de la Dunărea de Jos. Ele sunt deja semnalate și la Durostorum, în complexe publicate anterior.¹¹

Capac (operculum)

Nr. 28

Formă conică a corpului, cu baza ușor îngroșată.

Pastă locală (grupa ceramică 4), fină de culoare cărămizie, urme de funingine.

28. Fragmentar. Dg : 146 mm. Inv. 14.332.

Un profil asemănător este cunoscut la Durostorum în G₁₇¹².

⁹) CRO, p. 87, tip 2,

¹⁰) *Histria*, 6, p. 96, pl. 2, 6; Tropaeum Traiani, p. 184, fig. 152.

¹¹) C. Mușțeanu, D. Elefterescu, *Contribuții*, I, p. 75, pl. III, 19.

¹²) C. Mușțeanu, D. Elefterescu, *Contribuții*, II, nr. 4, nota 8.

II. VASE DE SERVIT

Castroane (acetabulum, paropsis, catinus)

Nr. 29

Fragment dintr-un vas T.S. de formă Drag. 37. Inv. 20.400.

Pastă de bună calitate, de culoare roșu cărămiziu, firnis aderent roșu închis.

Decor: linie în zig-zag (RiFi 0247), spirală (RiFi 0152), mistreț alergând spre dreapta (RiFi T68)

Rheinzabern, stilul lui Comitalis IV, sfârșitul secolului al II-lea începutul secolului al III-lea. Cf. C. Mușțeanu, D. Elefterescu, în *Dacia*, N.S., 4, 1990, p. 242, nr. 11, cu corecturile din prezentul articol.

Nr. 30—35

Buza rotunjită este îngroșată, sub buză se află o mică șențuire. Pereții corpului la partea superioară a vasului sunt drepți, iar în partea inferioară conici, fundul este inelar.

Argilă locală (grupa ceramică 4), firnis de culoare castaniu roșcată, aderent, la exterior acoperind numai partea superioară.

Nr. 30. Fragmentar. Dg : 240 mm. db : 82 mm. Inv. 14.246.

Nr. 31. Fragmentar. Dg : 360 mm. Inv. 14.247.

Nr. 32. Fragmentar. Dg : 370 mm. Inv. 14.250.

Nr. 33. Fragmentar. Dg : 246 mm. Inv. 14.252.

Nr. 34. Fragmentar. Dg : 240 mm. Inv. 14.249.

Nr. 35. Fragmentar. Dg : 370 mm. Inv. 14.251.

Castronul a fost atribuit unor surse de inspirație La Tène, fie că meșterii romani l-au preluat din olăria celtică sau au fost influențați în spațiul dacic de meșteri locali.¹³ Nu putem să nu menționăm existența unor piese apropiate tipologic de cele prezentate și în orașele din nordul Mării Negre unde ele sunt socotite de inspirație micro-asiatică, fiind de curând atribuite multe dintre ele unei grupe cunoscută sub numele de sigillata pontică.¹⁴

În Dobrogea recipientul este datat la Troesmis în ultimul sfert al secolului al III-lea, în Tracia în vila de la Ivailovgrad în veacurile II—III, în Oltenia, Gh. Popilian înclină să-l dateze în a doua jumătate a veacului al II-lea.¹⁵

Nr. 36—37

Buza este rotunjită. Imediat sub buză se află două șențuiri, corpul are pereții bitronconici, fundul este inelar.

Argilă locală (grupa ceramică 4), de culoare cărămizie, firnis de culoare castaniu, acoperă la exterior numai jumătatea superioară.

¹³) CRO, p. 119; *Troesmis*, pl. IX, 4.

¹⁴) MIA, 85, 1958, fig. 5 și 13; Hayes, 1985, pl. XXII, 6—10.

¹⁵) G. Kabakčieva, *op. cit.*, p. 12, tip III, varianta 3b; CRO, nr. 771, tip 1.

Nr. 36. Fragmentar. Dg : 180 mm; db : 60 mm; I : 78 mm. Inv. 14.270.

La Histria, în necropola tumulară, un castron similar datat în secolul al II-lea este considerat a fi de origine elenistică. La Tropaeum Traian un vas asemănător a fost descoperit în N III, deci la sfârșitul veacului al II-lea și în prima parte a celui următor, analogia semnalată fiind o piesă de la Atena din veacul al III-lea; în Tracia el are aceeași datare.¹⁶ În nordul Dunării castronul în discuție apare atât în Dacia Inferioară la Romula, mai precis datat în veacul al II-lea, dar și la Cristești, în Dacia intracarpatică, cu o încadrare mai largă în veacurile II—III.¹⁷ Aceeași cronologie o stabilește și Olga Bruckner pentru forme similare descoperite la Sirmium în Pannonia Inferioară.¹⁸

Nr. 37. Fragmentar. Dd : 121 mm. Inv. 14.248.

Reprezintă o variantă a tipului precedent. Deosebirea semnalându-se la buză, vasul acesta fiind prevăzut cu o șanțuire pentru capac și lipsindu-i pragul de la mijlocul corpului. O formă similară o regăsim în veacul al II-lea în termele histriene.¹⁹

Nr. 38

Buza este ușor oblică și puțin îngroșată, iar corpul are o formă bitronconică.

Pastă locală (grupa ceramică 4), foarte fină de culoare cărămizie, firnis aderent de culoare roșu castaniu, acoperă interiorul și treimea superioară a exteriorului.

Nr. 38. Fragmentar. Dg : 200 mm. Inv. 14.269.

Castronul pare să își aibă originea în ceramica de lux orientală apropiindu-se din punct de vedere morfologic de forma 38 a *Eastern Sigillata A*.²⁰ El este cunoscut și la Atena, fiind apoi semnalat în veacul al II-lea în centrele balcanice, dar și în orașele pontice; mai rar castronul apare și în nordul Dunării, în Dacia Inferioară.²¹

Nr. 39—45

Buza este ușor invazată, corpul emisferic și baza tăiată drept. Pastă locală (grupa ceramică 4), fină de culoare cărămizie, firnis aderent castaniu roșcat. La exterior firnisul nu acoperă decât jumătatea superioară.

Nr. 39. Fragmentar. Dg : 124 mm; db : 42 mm; I : 40 mm. Inv. 14.324.

Nr. 40. Fragmentar. Dg : 102 mm; db : 40 mm; I : 30 mm. Inv. 14.325.

¹⁶) *Tropaeum Traiani*, p. 183, fig. 151, 2, 14, NIII; G. Kabakčieva, *op. cit.*, p. 12, nr. 11, tip III varianta 3 v, pl. 7.

¹⁷) Materiale, II, 1956, fig. 103, 13; CRO, p. 118—119, tip 1, nr. 761.

¹⁸) Bruckner, p. 94, tip 59, pl. 83, nr. 59.

¹⁹) *Histria*, 6, p. 102, pl. 6, 4.

²⁰) Hayes, 1985, pl. V.

²¹) Agora, V, p. 87, M 31, pl. 61; Sultov, pl. XLII, 5, tip 3 a; G. Kabakčieva, *op. cit.*, p. 10, tip I varianta 2a; *Histria*, II, p. 212, pl. 100, XXVII, 12; CRO, nr. 777.

- Nr. 41. Fragmentar. Dg : 110 mm. Inv. 14.326.
 Nr. 42. Fragmentar. Dg : 110 mm. Inv. 14.327.
 Nr. 43. Fragmentar. Dg : 120 mm. Inv. 14.328.
 Nr. 44. Fragmentar. Dg : 160 mm. Inv. 14.329.
 Nr. 45. Fragmentar. Dg : 110 mm. Inv. 14.330.

La Durostorum aceste castroane de mai mici dimensiuni sunt cunoscute și din alte descoperiri. Exemplarele din G₁₈ nr. 20—27 nu aveau profilul întreg, lipsindu-le baza; este foarte probabil ca ele să facă parte din aceeași categorie ceramică. Forma foarte simplă, este larg răspândită în perimetrul provinciilor romane din Balcani și din nordul Mării Negre. Judecând după pastă și firnis, vasul pare să fie o încercare de a imita produse micro-asiatice.²²

Farfurie (catinus, acetabulum, paropsis)

Nr. 46

Buza evazată este marcată în interior de un prag, pereții corpului sunt arcuiți, piciorul este inelar.

Argilă locală (grupa ceramică 4) de culoare cărămiziu roșcată, firnis de culoare castaniu roșcat. La exterior, firnisul apare numai în partea superioară a recipientului.

Nr. 46. Fragmentar. Dg : 280 mm. Inv. 14.254.

Analogii găsim într-un lot mult mai mare descoperit în G₁₈ (nr. 41—56). Originea este de căutat în ceramica de tip *terra sigillata*, forma Ludovici Tb.

Nr. 47—59

Buza evazată este prevăzută cu o puternică șențuire pentru capace. Partea superioară a corpului este ușor curbată înspre interior, iar partea inferioară este conică, baza este inelară.

Argila locală (grupa ceramică 4) de culoare cărămizie, firnis aderent roșu închis. La exterior el se întinde numai pe buză și umăr.

Nr. 47. Fragmentar. Dg : 284 mm; db : 110 mm. Inv. 14.253.

Nr. 48. Fragmentar. Dg : 300 mm. Inv. 14.255.

Nr. 49. Fragmentar. Dg : 260 mm; db : 90 mm; I : 60 mm. Inv. 14.256.

Nr. 50. Fragmentar. Dg : 280 mm. Inv. 14.257.

Nr. 51. Fragmentar. Dg : 260 mm. Inv. 14.258.

Nr. 52. Fragmentar. Dg : 260 mm. Inv. 14.259.

Nr. 53. Fragmentar. Dg : 250 mm. Inv. 14.260.

Nr. 54. Fragmentar. Dg : 270 mm. Inv. 14.262.

Nr. 55. Fragmentar. Dg : 280 mm. Inv. 14.264.

Nr. 56. Fragmentar. Dg : 260 mm. Firnis roșu, aderent și lucios. Inv. 14.265.

Nr. 57. Fragmentar. Dg : 300 mm; db : 103 mm. Inv. 14.266.

²²) J.W. Hayes, *Late roman pottery*, Londra, 1972, p. 316—317.

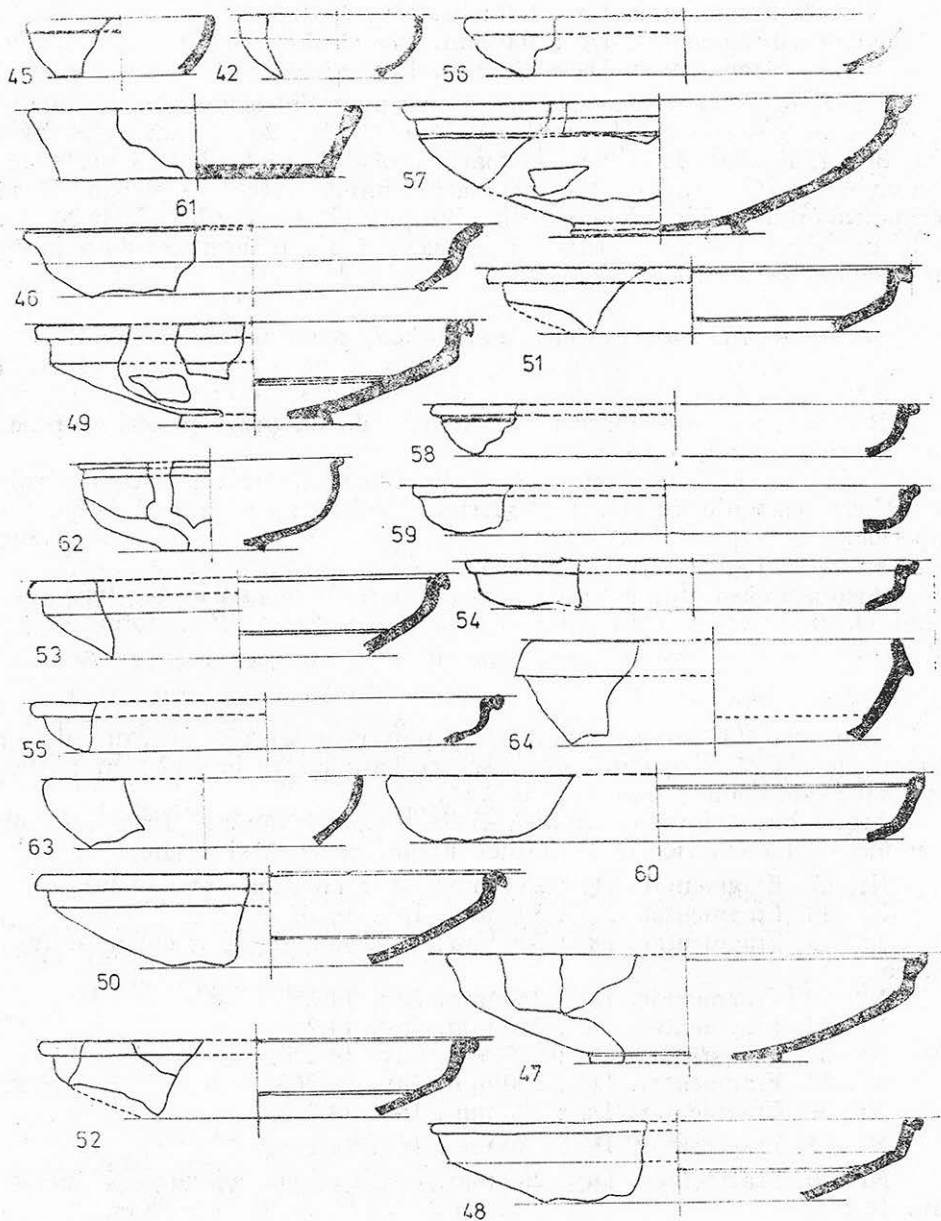

Fig. 3. Ceramica romană din complexul G₆ de la Durostorum.

Nr. 58. Fragmentar. Dg : 290 mm. Inv. 14.268.

Nr. 59. Fragmentar. Dg. : 300 mm. Inv. 14.267.

Din punct de vedere morfologic farfuria se apropie întrucâtva de castroșul nr. 15 din G₈, dar dimensiunile și anumite detalii ne fac să le considerăm două forme deosebite. Originea vasului trebuie căutată tot în ceramica de lux *terra sigillata*, prototipul fiind forma Ludovici To.

Analogii apropiate sunt semnalate în Germania într-o perioadă timpurie, la sfârșitul veacului I și începutul celui următor.²³ În zona provinciilor de la Dunărea de Jos farfuria se regăsește în mod curent în răstimpul veacurilor II—III.²⁴

Platouri (phiale)

Nr. 60

Buza în continuarea umărului ușor evazat și tăiat oblic spre interior o canelură se profilează în partea internă a vasului.

Pastă locală (grupa ceramică 4), moale, cu rare urme de mică, dar mult oxid, aspect general neîngrijit, culoarea argilei este gălbuie. Firnis în pete, neaderent și mat de culoare castanie. El nu acoperă în partea exterioară a vasului decât treimea superioară.

Nr. 60. Fragmentar. Dg : 320 mm. Inv. 261.

Foarte răspândit în toată lumea romană, tipul este prezent atât în occidentul imperiului în veacul al II-lea,²⁵ cât și pe limesul dunărean în Pannonia Inferioară, la Intercisa și Sirmium,²⁶ în Moesia Superioară la Ulpiana, în centrele nicopolitane și în Dacia Inferioară a aceeași perioadă de timp.²⁷

Nr. 61

Buza, în continuarea corpului este dreaptă și rotunjită. Pereții vasului sunt oblici, fundul este tăiat drept.

Argilă locală (grupa ceramică 4), nisipoasă, cu multă mica, calcar și oxid de fier. Urme de firnis roșu deschis atât în interior cât și în exterior.

Nr. 61. Fragmentar. Dg : 210 mm; db : 170 mm; I : 43 mm. Inv. 14.263.

Forma este cunoscută practic în tot imperiul, oe o durată foarte lungă de timp. La Heidelberg este prezentă într-un complex de la sfârșitul secolului I și începutul celui următor, la Hofheim în veacul al II-lea, dar la Trier o piesă apropiată morfologic este datată în veacul al

²³) B. Heukemes, *Römische Keramik aus Hiedelberg*, Bonn, 1964, p. 93, pl. 26, 2, complexul 6.

²⁴) CRO, pl. LVII, nr. 803; Sultov, tip 6, pl. XVII, 5—7; *Histria*, 6, p. 96, pl. 2; *Troesmis*, p. 359, nr. 81; H. Bauman, *Peuce*, 8, 1984, pl. XXXII, 5; I.B. Kadeev, *Ocerki istorii ekonomiki Hersonesa v I—IV veka n.e.*, Harkov, 1970, p. 93, fig. 10, 4, tip 4.

²⁵) Gose, p. 19, nr. 230.

²⁶) Bruckner, p. 86, tip 3, nr. 13.

²⁷) S. Fidanovski, *op. cit.*, pl. 22, nr. 37, tip 12; Sultov, pl. XXVIII, 6, tip 9; CRO, p. 126, tip 2, nr. 895.

III-lea.²⁸ În Pannonia Inferioară la Intercissa Klara Pöczy îl datează în secolul al II-lea, Olga Bruckner consideră că forma există în provincie din veacul I și până în secolul al IV-lea.²⁹ În Dacia el este prezent atât în Oltenia, în a doua jumătate a veacului al III-lea, cât și în Transilvania la Cristești și în castrul de la Buciumi la începutul secolului al II-lea.³⁰ În nordul Mării Negre el este semnalat în aceeași perioadă la Olbia.³¹ În Dobrogea vasul este descoperit la Troesmis în primul sfert al secolului al III-lea.³²

Strachini (catinus)

Nr. 62

Buza evazată brusc, este rotunjită la capăt. Umărul, îngust, este ușor înclinat spre interior. Corpul de formă emisferică are pereții subțiri, baza este inelară.

Pasta de culoare vântă roșcată, foarte fină, bine arsă cu mica și incluziuni feroase în cantități mici. Firnis măsliniu cu pete metalizate, aderent, în jumătatea inferioară de la exterior este numai stropit cu firnis.

Nr. 62. Fragmentar. Dg : 160 mm; db : 62 mm; I : 52 mm. Inv. 14.333.

Recipientul este deja cunoscut la Durostorum în alte gropi datate cu începere din prima jumătate a veacului al II-lea și până în prima parte a celui următor.³³ Bodgan Sultov consideră acest tip descoperit și între produsele centrelor nicopolitane, ca având originea într-un model din metal.³⁴

Nr. 63

Buza este rotunjită cu ușoare tendințe de invazare, corpul este de formă emisferică.

Argilă locală (grupa ceramică 4) de culoare cărămidie, firnis aderent și lucios de culoare castanie.

Nr. 63. Fragmentar. Dg : 192 mm. Inv. 14.334.

Și această formă se regăsește la Durostorum în complexe deja publicate, datate în a doua jumătate a secolului al II-lea și la începutul celui următor.³⁵

Nr. 64—65

Buza dreaptă, lată este trasă oblic spre exterior, corpul este emisferic.

²⁸) B. Heukemes, *op. cit.*, p. 68, pl. 13, 52; Gose, p. 40, pl. 45, nr. 465 și 479.

²⁹) *Intercissa*, II, fig. 38, la; Bruckner, p. 86, nr. 12—13, pl. 65, tip 3.

³⁰) CRO, p. 124, nr. 848; Materiale, II, 1956, p. 163, fig. 100, 11; N. Dudea, *Castrul roman de la Buciumi*, Cluj, 1972, pl. XVIII, 6, XIX, 17, p. 46—47.

³¹) MIA, 25, 1952, p. 318—319, tip 23 a, fig. 12, 1.

³²) Troesmis, p. 330, nr. 22, pl. IV, 4.

³³) V. Culică, *op. cit.*, p. 321, nr. 22, fig. 2, 8; C. Mușeteanu, D. Elefterescu, *Contribuții I*, p. 75, pl. IV, 25.

³⁴) Sultov, p. 67, tip 5, pl. XXX, 2.

³⁵) C. Mușeteanu, D. Elefterescu, *Contribuții I*, p. 75, pl. 26.

Pastă locală (grupa ceramică 4) de culoare cărămiziu gălbuie, firnis aderent și lucios de culoare roșu castaniu.

Nr. 64. Fragmentar. Dg : 260 mm. Inv. 011332+—

Nr. 65. Fragmentar. Dg : 104 mm. Inv. 14.321.

Tipul este cunoscut la Durostorum din alte gropi din a doua jumătate a secolului al II-lea. Vasul își găsește analogii în mai multe centre romane din Balcani, într-o perioadă apropiată cronologic cu cea de la Durostorum.³⁶

Bol

Nr. 66

Buza este puternic rășfrântă, corpul are pereții tronconici, piciorul inelar, bine marcat. În partea superioară a corpului se află o canelură.

Pastă fină, dură de culoare cenușie. Firnisul de culoarea pastei este aderent și acoperă tot vasul.

Nr. 66. Lipsesc mici fragmente. Dg : 109 mm; db : 43 mm; I : 51 mm. Inv. 14.316.

Bolul este o imitație după ceramica de lux *terra sigillata*, forma Drag. 46, fiind datată în general la mijlocul și în a doua jumătate a secolului al II-lea.³⁷

Nr. 67—69

Buza este rotunjită, corpul are profilul tronconic și baza tăiată drept.

Argilă foarte fină de culoare castaniu deschis, firnic aderent castaniu, la exterior el nu acoperă decât numai trei sferturi din suprafață.

Nr. 67. Fragmentar. Dg : 104 mm; db : 56 mm; I : 49 mm. Inv. 14317.

Nr. 68. Fragmentar. Dg : 110 mm. Inv. 14.318.

Nr. 69. Fragmentar. Dg : 80 mm. Inv. 14.319

Recipientul apare destul de des în ceramica romană de la Durostorum, fie dintr-o argilă care indică o altă origine decât cea locală, fie în număr mare din pastă locală. Forma ca atare o găsim și în ceramica microasiatică, la Atena, dar și în nordul Mării Negre sau în centrele din jurul așezării Nicopolis ad Istrum. Larg răspândit, vasul are și o viață lungă, fiind încadrat cronologic nu numai în veacul I, dar regăsindu-se și în secolul al II-lea.³⁸

³⁶) C. Mușețeanu, D. Elefterescu, Contribuții II, nr. 32—40. G. Kabakcieva, *op. cit.*, p. 12, tip III varianta 3 a; Idem, *Arheologika*, 25, 1983, 4, p. 1, fig. 6; Bruckner, p. 90, pl. 75, nr. 73, tip 22; *Histria*, 6, pl. 8, 3, p. 105.

³⁷) F. Oswald, T.D. Pryce, *An Introduction to the study of Terra Sigillata*, Londra, 1966, pl. LV, 25.

³⁸) S. Loeschke, *AthMitt*, 37, 1912, pl. XXVIII, 17; MIA, 85, 1958, fig. 4, 2 și fig. 6, 5 și fig. 24, 4; Hayes, 1985, forma 72, pl. XV, 2; Sultov, p. 67, tip 6, pl. XXX, 3; C. Mușețeanu, D. Elefterescu, Contribuții I, pl. 1, 7 și notele 20, 21 și 22.

Cănițe

Nr. 70—72

Buza este mult evazată și prezintă o serie de caneluri. Corpul este puternic bombat, diametrul maxim plasat în jumătatea inferioară. Baza este tăiată drept, iar toarta este ovală în secțiune.

Argilă locală (grupa ceramică 4) fină, puternic arsă de culoare castanie, firnis de aceeași culoare.

Nr. 70. Lipsă o mică parte din buză. Dg : 67 mm; db : 30 mm; I : 72 mm. Inv. 14.271.

Nr. 71. Fragmentar. Dg : 70 mm; I : 68 mm. Inv. 14.272.

Nr. 72. Fragmentar. Dg : 38 mm. Firnis neaderent și mat, gălbui roșcat. Inv. 14.314.

Cănițele sunt extrem de răspândite în lumea romană din secolul al II-lea și până în veacul al IV-lea, nici Durostorum nu face excepție de la această regulă.

Nr. 73—77

Buza înaltă, ușor evazată, delimitată de corp prin două caneluri. Corpul este bombat cu diametrul maxim în jumătatea inferioară, pereții vasului sunt subțiri. Fundul este tăiat drept.

Pasta de culoare cărămiziu închisă, foarte fină și bine arsă. Firnis aderent de culoare castanie.

Nr. 73. Fragmentar. Dg : 64 mm; db : 26 mm; I : 92 mm. Inv. 14.273.

Nr. 74. Fragmentar. Dg : 64 mm. Inv. 14.274.

Nr. 75. Fragmentar. Dg : 62 mm; I : 66 mm. Pastă de culoare cărămiziu gălbuie (grupa ceramică 4), firnis neaderent de culoare roșu închis. Inv. 14.275.

Nr. 76. Fragmentar. db : 35 mm. Inv. 14.313.

Nr. 77. Fragmentar. Dg : 60 mm. Firnis neaderent de culoare roșu închis. Inv. 14.315.

Formă comună olăriei romane, ea este prezentă în numeroase complexe de la Durostorum.³⁹

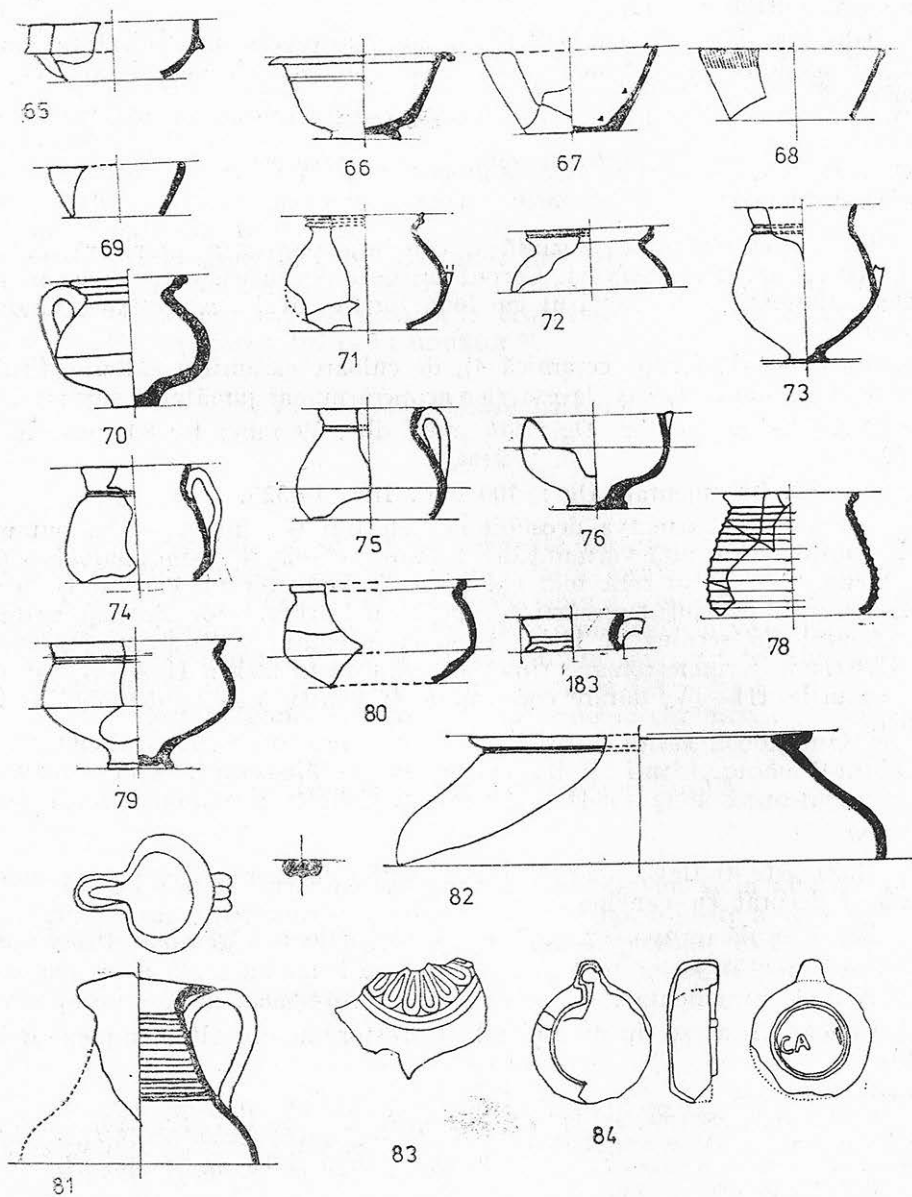
Nr. 78.

Buza ușor îngroșată și rotunjită este puțin evazată, gâtul este scurt, corpul piriform cu diametrul maxim în partea inferioară. Corpul este decorat cu coaste puternic profilate.

Pastă locală (grupa ceramică 4), de culoare cărămiziu gălbuie, firnis neaderent și mat, roșu gălbui, la exterior nu acoperă decât trei sferturi din vas.

Nr. 78. Fragmentar. Dg : 80 mm. Inv. 14.320.

³⁹) C. Mușeteanu, D. Elefterescu, Contribuții I, p. 68, pl. I, 2 și p. 75, pl. 3, 20 *Troesmis*, p. 355, nr. 40, pl. VIII, 4.

Fig. 4. Ceramica romană din complexul G₆ de la Durostorum.

Și acest vas este des întâlnit în așezările și necropolele provinciilor romane de la Dunărea de Jos, ca de altfel și în nordul Mării Negre în răstimpul veacurilor II—III.⁴⁰

Gh. Popilian opinează pentru o datare mai precisă în Dacia Inferioară din a doua jumătate a veacului al II-lea și în primele decenii ale celui următor.⁴¹

Cănițe cu două torți (cantharos)

Nr. 79—80

Buza ușor răsfântă prezintă o canelură pe partea interioară, gâtul este decorat cu două nervuri. Corpul bitronconic cu diametrul maxim în partea inferioară, este prevăzut cu două tortițe, ovale în secțiune, fundul este inelar.

Pastă locală (grupa ceramică 4), de culoare cărămiziu gălbuie, firnis de culoare castaniu roșcat, la exterior acoperă numai jumătatea superioară.

Nr. 79. Fragmentar. Dg : 110 mm; db : 39 mm; I : 80 mm. Inv. 14.322.

Nr. 80. Fragmentar. Dg : 100 mm. Inv. 14.323.

Vasul este întrucâtva deosebit de cele din G₁₈ (nr. 61—62), putând să le considerăm o altă variantă de *cantharoi*, căreia îi găsim analogii atât la Atena, cât și în zone mai apropiate de Durostorum, cum ar fi centrele ceramice din jurul așezării Nicopolis ad Istrum, unde Bogdan Sultov le datează din secolul al II-lea până la începutul veacului al IV-lea.⁴² La Histria în termele romane tipul se regăsește în faza a II A—B, datată în veacurile III—IV, datare confirmată și pentru piesele descoperite la Olbia.⁴³

Ulcior cu gura trilobată (oinohoes)

Nr. 81

Buza este treflată, toarta lată, corpul este bombat în partea superioară și decorat cu caneluri.

Pastă locală (grupa ceramică 4), fină de culoare cărămizie, firnis aderent roșu castaniu.

Nr. 81. Fragmentar. Dg : 50 mm. Inv. 14.336.

Cunoaștem acest tip de ulcior la Durostorum, din alte complexe deja publicate.⁴⁴

⁴⁰) Al. Barnea, SCIVA, 25, 1974, 1, p. 109, fig. 1, 5—6; A. V. Rădulescu, Pontica, 8, 1975, p. 336, pl. IV, nr. 6; H. Bauman, *op. cit.*, p. 411, pl. XXXI, 1; V.M. Zubar, *Nekropol Hersonesia tauriceskovo I—IV vv n.e.*, Kiev, 1982, fig. 50, 15, p. 78, tip 2.

⁴¹) CRO, p. 106, tip 3 a.

⁴²) Agora, V, p. 84, M 2, pl. 18; Sultov, p. 78, tip 10, pl. 58, 2.

⁴³) Histria, 6, pl. 15, 4; Knipovici, pl. III, 36.

⁴⁴) C. Mușeteanu, D. Elefterescu, Contribuții I, p. 73, pl. 3, 16; C. Mușeteanu, D. Elefterescu, Contribuții II, nota 13, nr. 8—10.

III. VASE DE TRANSPORT ȘI DEPOZITAT ALIMENTE

Chiup (dolium)

Nr. 82

Buza este groasă, întoarsă oblic în afară. Marcat de o incizie, gâtul este scurt, umerii puternic profilați, corpul are diametrul maxim în partea superioară.

Pastă cărămizie, bine arsă, sonoră și dură, aspră la pipăit, cu puțină mica, calcar, scoici și incluziuni feroase, urme de substanțe organice, firnis castaniu puternic tocit.

Nr. 82. Fragmentar. Dg : 210 mm. Inv. 14.343.

Analogii sunt semnalate în Dacia intracarpatică, la Cristești, în secolele II—III, iar în provincia noastră la Tropaeum Traiani, la sfârșitul secolului al II-lea și începutul celui următor.⁴⁵

IV. ALTE PIESE CERAMICE

Opaițe

Nr. 83—84

Nr. 83 Fragmentar, se păstrează o parte din disc, decorat cu o rozetă, cioc cordiform, bordură neornamentată. Pastă locală (grupa ceramică 4).

Lucerna se încadrează în tipul IV varianta *a* a lucernelor de la Durostorum și se încadrează din punct de vedere cronologic în veacul al II-lea⁴⁶

Nr. 84. Fragmentar, ciocul scurt, bordura largă cu trei butoni?, pe fund înscrisă în trei cercuri concentrice ștampila CA [SS] I.

Pastă locală (grupa ceramică 4), de culoare cărămizie.

Opaițul face parte din tipul *Firmalampen*, forma neobișnuită pentru Durostorum este prezentă în clasificarea lui E. Buchi, producătorul Casius fiind cunoscut în general în veacul al II-lea și la Durostorum.⁴⁷

*

În G_6 sunt o serie de vase pe care le regăsim și în alte complexe din perimetru, lucru normal având în vedere larga folosire a acestor tipuri de obiecte, care în cea mai mare parte erau și produse locale. Pentru a rezuma, prezentăm un tabel cu formele care sunt întâlnite și în complexele deja publicate de la Durostorum.

Veselă de bucatărie:

1. Oale cu o toartă (nr. 2—7) le regăsim și în G_3 (nr. 37).
2. Cănițe (nr. 25—27) — în G_1 (nr. 5)
3. Capac (nr. 28 — în G_{17} (nr. 4)

⁴⁵) Materiale, II, 1956, fig. 106, 11; *Tropaeum Traiani*, p. 185, fig. 152, 5 (7).

⁴⁶) C. Mușățeanu, D. Elefterescu, *Dacia*, N.S., 27, 1983, p. 114.

⁴⁷) E. Buchi, *Lucerne del Museo di Aquileia*, I, Aquileia, 1975, p. XXIX; C. Mușățeanu, V. Ciulică, D. Elefterescu, *Dacia*, N.S., 24, 1980, p. 289.

Veselă de masă

1. Castroane (nr. 9—45 — G_{18} (nr. 20—27).
2. Farfurie (nr. 46) — în G_{18} (nr. 41—56).
3. Strachină (nr. 62) — în G_7 .
4. Strachină (nr. 63) — în G_3 (nr. 43).
5. Strachinele (nr. 64—65) — în G_{18} (nr. 32—40).
6. Bolurile (nr. 67—69) — în G_1 (nr. 2) și în G_3 (nr. 31).
7. Cănițele (nr. 70—72) și (73—77) — în G_5 (nr. 63) și în G_4 (nr. 57).
8. Ulciorul (nr. 81) — în G_2 (nr. 19) și în G_8 (nr. 8—10).

În acest complex, piesele de factură locală sunt de departe cele mai numeroase. Pe categorii funcționale vesela de masă este mai numeroasă decât cea de bucătărie și, cum era firesc, vasele de transport și păstrat alimentele sunt cele mai reduse numeric.

Nici în ceea ce privește influențele care se exercită asupra meșterilor olari locali nu sunt deosebiri de celelalte complexe deja publicate. Sesizăm atât influențe venite din vestul imperiului, cât și din est, filiera atelierelor nicopolitane pentru promovarea anumitor tipuri de vase fiind semnificativă. Demn de remarcat este și faptul că dacă produsele atelierelor occidentale de *terra sigillata* sunt prezente, pentru cele din zona orientală putem postula în stadiul actual al cercetării prezența foarte probabilă a vaselor de tip *sigillata* pontică și poate în mult mai mică măsură a produselor de tip Eastern Sigillata B.

Toate categoriile ceramice din G_6 se încadrează din punct de vedere cronologic într-o perioadă de timp din a doua jumătate a veacului al II-lea și până în prima parte a celui următor. Totuși o nuanțare mai fină a cronologiei acestui complex ne este oferită de vasul T.S. de la Rheinzabern, ca și de opaițele nr. 83—84, așa încât socotim că nu greșim datând G_6 la sfârșitul secolului al II-lea și în primele decenii ale veacului următor.

ABREVIERI

- Agora V..... H. Robinson, *Pottery of the Roman Period, The Athenian Agora*, V, Princeton, 1959.
- Bruckner..... Olga Bruckner, *Rimska Keramika u Jugoslovenskom Delu Provincije Donje Panonije*, Belgrad, 1981.
- CRO..... Gh. Popilian, *Ceramica romană din Oltenia*, Craiova, 1976.
- Gose..... E. Gose, *Gefasstypen der römischen Keramik im Rheinland*, Köln, 1972.
- Hayes, 1985..... J.W. Hayes, *Sigillata Orientale*, în *Enciclopedia dell'Arte Antica*, II, Roma, 1985.
- Histria, 2..... P. Alexandrescu, *Necropola tumulară*, în *Histria*, 2, București, 1966.
- Histria, 6..... Al. Suceveanu, *Les thermes romaines*, în *Histria*, 6, București-Paris, 1981.
- Intercissa..... Eva Poczy, *Intercissa*, II, Budapesta, 1957.
- Knipovici..... T. Knipovici, *Die Keramik römischerzeit aus Olbia in der Sammlung der Ermitage*, M.R.G.K., IV. 1, Frankfurt am Main, 1929.

- C. Mușețeanu, D. Elefterescu, Contribuții I, ... C. Mușețeanu, D. Elefterescu, *Contribuții privind ceramica romană de la Durostorum*, in *Cultură și civilizație la Dunărea de jos*, I, p. 67.
- C. Mușețeanu, D. Elefterescu, Contribuții II, ... C. Mușețeanu, D. Elefterescu, *Noi complexe de la Durostorum*, in *Cultură și civilizație la Dunărea de jos*, V-VII, 1988-1989, p. 89.
- RiFi..... H. Ricken, Ch. Ficher, *Die Bildeschüsseln der römischen Töpfer von Rhein-zabern*, Frankfurt am Main, 1963.
- Sultov..... B. Sultov, *Ceramic Production on the territory of Nicopolis ad Istrum*, II - IV century, Sofia, 1985.
- Troesmis..... A. Opaît, *Considerații preliminare privind ceramica romană timpurie de la Troesmis*, in *Peuce*, 8, 1984, p. 28.
- Tropaeum Traiani*... Al. Barnea, I. Bogdan, Cătănicu, *Ceramica și descoperiri mărunte*, in *Tropaeum Traiani*, București, 1979.

CONTRIBUTIONS TO ROMAN CERAMIC AT DUROSTORUM

Abstract

The article presents the ceramics collected within a single complex, namely G₆. From topographic point of view it is close to Silistra, situated 50 meters upstream the water pump station from irrigations and approximately 400 meters downstream the unloading dock, in a ramified area with the tomb published by V. Culică, in *SCIVA*, 25, 1974, p. 17₃.

While studying the pieces of G₆ we took into consideration the same methodological criteria we applied to the formerly published researches (in *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos*, I, 1985, p. 67, and V-VI, 1988-1989, p. 89).

The kitchen utensils: pots of different forms and volumes, small jugs and lids. This ceramics is common to large areas of the empire is characterized by a specific paste and the traces of soot.

The largest quantity is represented by table objects, such as: tureens, bowls, plates and tumblers. Among them we can notice a fragment of a bowl of the type terra sigillata, having the shape Drag. 37, manufactured at *Reinzabern* dated late 2nd century and early 3rd century.

As natural, the vessels for food preservation and transportation are not numerous, this category being represented by a *dolrum*.

There are no differences concerning the other complexes already published, as far as the influences on the local craftsmen are concerned. We can point out influences which came both from the western and eastern part of the empire, the workshops round Nicopolis ad Istrum being the most significant channel of this influences. We have to stress the fact that at Durostorum we discovered genuine pieces from the western part of the empire. While from the eastern part, of the present stage of the researches we might signal with a great probability the presence of the Pontic Sigillata types and in a lesser extent the Eastern Sigillata produces.

We consider we can chronologically place G₆ towards the end of the 2nd century and the first decades of the next century.

- Fig. 1. Roman ceramics from G₆ complex at Durostorum.
 Fig. 2. Roman ceramics from G₆ complex at Durostorum.
 Fig. 3. Roman ceramics from G₆ complex at Durostorum.
 Fig. 4. Roman ceramics from G₆ complex at Durostorum.